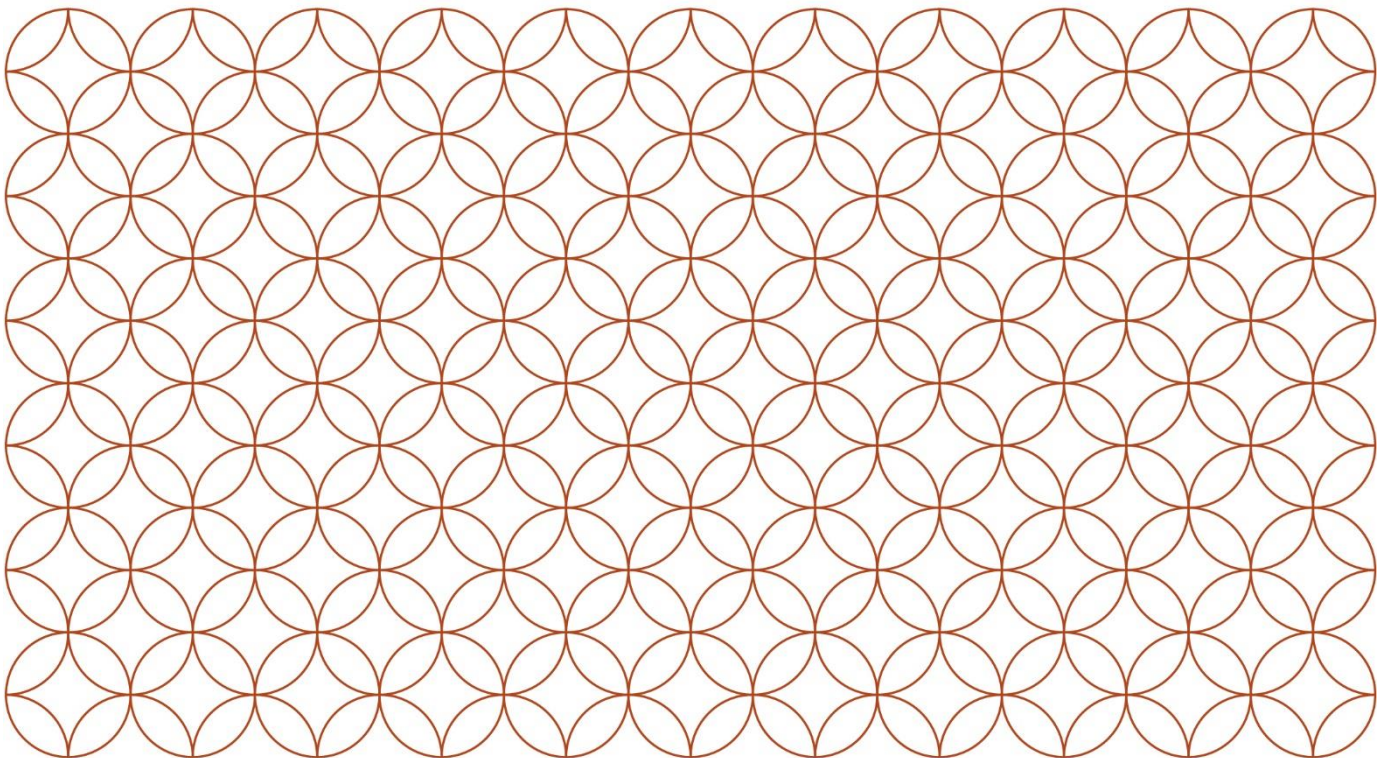

REDOVISNING AV
REGERINGSUPPDRAG

Slutredovisning etablering för elever med intellektuell funktionsnedsättning

Informations- och fortbildningsinsatser 2018-2021

Skolverket

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-05-26

Diarienummer: 2021:805

Skolverket, Stockholm 2021

Lättläst sammanfattning

Skolverket fick ett uppdrag av regeringen år 2018. Uppdraget var att ta reda på hur elever med intellektuell funktionsnedsättning kan få ett arbete när skolan är slut. Skolverket har gjort det tillsammans med andra myndigheter i Sverige.

Det är viktigt att få pröva på att arbeta redan när man går i skolan. Det är för att få veta vad man tycker är roligt och vad man är bra på. I den här redovisningen berättar Skolverket hur skolor kan jobba mer tillsammans med olika arbetsplatser.

Skolverket har haft träffar med skolor om vilka regler som gäller för yrkesutbildning på gymnasiesärskolan och på komvux. På träffarna har forskare också pratat om hur människor väljer yrke. Det kan bero på vad man har för intresse. Det kan bero på vilket yrke som föräldrarna har. Det kan bero på var man bor. Det kan också bero på om man är kille eller tjej.

Det är också viktigt att skolan vet vilka olika stöd som finns. Arbetsförmedlingen ger stöd för att hitta arbete. De ger också stöd på arbetsplatsen. Det stödet kan man få redan när man går i skolan.

Försäkringskassan är den som beslutar om hur mycket pengar som man får när man studerar eller om man arbetar på en daglig verksamhet.

Myndigheten för delaktighet tar reda på vilka hinder som finns i samhället. Sedan lär de ut hur man kan ta bort de hindren.

Arbetsgivare behöver också veta hur de ska göra när de tar emot en elev med intellektuell funktionsnedsättning. Skolverket har gjort en broschyr till dem. Den finns att läsa på Skolverkets hemsida. Här är länken.

<https://www.skolverket.se/publikationsseri/ovrigt-material/2020/sa-funkar-apl>

Det finns flera saker som skulle göra det lättare att få ett arbete. Till exempel så behöver elever få lära sig saker på en arbetsplats. Det gäller både prao i grundsärskolan och apl i gymnasiesärskolan. Även när man är vuxen och går på komvux behöver man lära sig om arbete.

Alla olika myndigheter som jobbar med frågor om funktionsnedsättning behöver samarbeta mera. Arbetsgivare måste få veta vad en person med intellektuell funktionsnedsättning kan arbeta med. Personer med intellektuell funktionsnedsättning behöver få vara med och bestämma mer över sitt eget liv.

Om skolan, myndigheter och arbetsgivare blir bättre på detta så skulle fler få ett arbete. Och inte vilket arbete som helst utan ett arbete som är intressant och som man är bra på. Det skulle göra både skolan och arbetslivet mer meningsfullt och mindre orättvist.

Sammanfattning

I regleringsbrevet för budgetåret 2018 fick Skolverket i uppdrag av regeringen att utarbeta stöd för att minska svårigheter för etablering för elever med intellektuell funktionsnedsättning. I uppdraget har Skolverket utarbetat kommunikations- och fortbildningsinsatser till skolpersonal, arbetsgivare och elever inom grundsär- och gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Skolverket har arbetat tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och regioner i uppdraget.

Skolverket tog i uppdraget fram tre övergripande insatser för att öka kunskapen om elever med intellektuell funktionsnedsättning för att stärka deras möjligheter till att etablera sig i arbetslivet.

- Utveckla och ge stöd till huvudmän och skolpersonal för att stärka kvaliteten och öka likvärdigheten i både skolförlagd och arbetsplatsförlagd undervisning i alla skolformer men framför allt i gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning.
- Sprida kunskap om elever med intellektuell funktionsnedsättning med fokus på arbetsplatsförlagt lärande, apl, och undervisning som är kopplad till kunskaper som kan användas i ett kommande arbetsliv.
- Synliggöra elever med intellektuell funktionsnedsättnings behov i Skolverkets befintliga insatser och aktiviteter, där så är lämpligt, på Skolutvecklingsavdelningen och läroplansavdelningen.

Utifrån de aktiviteter som genomförs under uppdraget ser Skolverket att följande kan skapa förutsättningar för ett hållbart arbetsliv som stärker elevernas möjlighet till etablering, delaktighet och egenmakt:

- Den enskilt viktigaste faktorn är att få komma ut till en arbetsplats och lära sig yrket i ett gynnsamt och inkluderande sammanhang.
- Samverkan mellan myndigheter, skola och arbetsliv är en förutsättning.
- Mångfald gynnar arbetslivet, att sprida kunskap om stöd för arbetsgivare är viktigt.
- Fokus på yrkeskunskaper och kompetenser i stället för funktionsnedsättningen i relation till eleverna individuella förutsättningar.
- Det krävs uthållighet i projekt och uppdrag för att skapa starka strukturer. Det finns alltid en risk att eldsjälur försvinner ur projekt och därmed både kunskap och energi.
- Kunskaper och erfarenheter från skolor behöver spridas för att utveckla och arbeta med beprövad erfarenhet i skolorna.

- Det behövs representation och förebilder i arbetslivet. Det behövs också exempel som visar variationen av vad som avses med arbete, sysselsättning och daglig verksamhet eller andra aktiviteter.
- Eleverna behöver ha kontakt med arbetslivet kontinuerligt under skoltiden för att få flera bilder av vad ett arbete kan innebära.
- Arbeta med jämställdhetsperspektiv i både skola och under fritidsaktiviteter; stereotypa intressen ger stereotypa yrkesval.
- Eleverna behöver få träna och utveckla valkompetens under hela skoltiden för att ha beredskap vid övergångar och brytpunkter i livet.
- Det behövs objektiv information om utbildningssystemet, skolformer och rätt till stöd för att kunna göra väl underbyggda val.
- Elever med intellektuell funktionsnedsättning har drömmar och idéer om sin framtid som de ska få ge uttryck för i samtal om framtiden.

Lärdomarna från detta uppdrag ligger till grund för och följs upp i både befintliga och kommande insatser på Skolverket, bland annat i framtagandet av stöd kring förändringar inom Komvux som särskild utbildning samt insatserna för arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning. Skolverkets ambition är att elevgruppen med intellektuell funktionsnedsättning synliggörs och att de anpassade behov som eleverna har beaktas i alla delar av Skolverkets verksamhet.

Det är en utmaning för skolväsendet att se till att ett adekvat anpassat stöd ges likvärdigt och tillgängligt för alla. Trots skolors engagemang, olika möjligheter till omgivande stöd och ett samhälle som strävar efter likvärdighet och inkludering så kvarstår utanförskapet för många elever när de avslutar sin skolgång och ska etablera sig på arbetsmarknaden. Det är därför av stor vikt att Skolverket även fortsättningsvis uppmärksammar, utvecklar stöd och sprider kunskap om elever med intellektuell funktionsnedsättning.

Innehåll

Lättläst sammanfattning	3
Sammanfattning	5
Innehåll	7
1. Inledning	8
1.1 Utgångspunkter för genomförd insats.....	9
1.2 Erfarenheter från tidigare arbete inom Skolverket.....	10
2. Beskrivning av insatsen	12
2.1 Målgrupper och innehåll.....	12
2.2 Övergripande mål och strategi för insatsen	12
3. Genomförda aktiviteter	13
3.1 Fortbildningsinsatser	13
3.1.1 Sammanställning aktiviteter 2018-2021	14
3.1.2 Arbetsplatsförlagt lärande, anpassat stöd och valkompetens	14
3.1.3 Handedarutbildning, processtöd och lärlingscentrum	16
3.1.4 Kunskapspridning.....	17
3.1.5 Programrådsarbete	17
3.1.6 Kompetensutveckling för elevhälsopersonal	18
3.2 Kommunikation	19
3.2.1 IF hjärta apl och prao	19
3.2.2 Skolverkets webbplatser	20
4. Samarbeten	20
4.1 Myndighetsnätverk.....	21
4.2 Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning	22
4.3 Nätverk med studie- och yrkesvägledare	23
4.4 Europeiska Socialfonden, ESF	23
4.5 Samarbete med forskare	24
5. Internationell utblick	25
5.1 EQAVET Peer Learning Activity	25
5.1.1 Irland – WAM programme.....	25
5.1.2 Montenegro – individuell övergångsplan	26
6. Slutsatser och lärdomar	27
7. Referenser	30

1. Inledning

Härmed slutredovisas regeringsuppdrag om att minska etableringssvårigheter för elever med intellektuell funktionsnedsättning givet i Skolverkets regleringsbrev för 2018¹.

Elever med intellektuell funktionsnedsättning, IF², strävar efter att ses som individer med kompetens att vara delaktiga i samhället på lika villkor. Samhället strävar efter att vara tillgängligt för att alla medborgare ska kunna vara delaktiga. Styrdokument och handlingsplaner ska utgå ifrån olika internationella och nationella konventioner eller politiska ramverk som strävar efter och banar väg för inkludering i samhället. Trots detta finns en rad hinder för unga med intellektuell funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutad skola.

Elever med intellektuell funktionsnedsättning är ingen homogen grupp utan är olika precis som alla andra men de kan behöva längre tid och stöd i att förstå, lära sig nytt, uttrycka tankar och känslor och att organisera sin vardag. En intellektuell funktionsnedsättning påverkar hjärnans funktioner, som till exempel minne och abstrakt tänkande. Det gör att det kan vara svårt att hålla många saker i minnet samtidigt och det är svårt att komma ihåg, komma på, och komma igång. Det kan också vara svårt att sortera ut viktig information, förstå och använda information. Alla med intellektuell funktionsnedsättning har svårigheter på olika sätt och i varierande grad.

För att överbrygga dessa hinder bör skolan använda alla de möjligheter som finns för att förbereda eleverna för ett arbetsliv, stärka deras yrkeskunskaper och därmed öka chanserna till etablering. Det kan nås genom att i grundskolan se till att fler elever ha prao på arbetsplatser för att få olika bilder av arbetslivet innan de väljer program i gymnasieskolan. I gymnasieskolan bör fler elever få möjlighet att samläsa kurser med elever i gymnasieskolan samt påbörja sitt arbetsplatsförlagda lärande, apl, tidigare än i årskurs fyra. Arbetsgivare och komvux behöver stärka sin samverkan för att organisera lärlingsutbildning och erbjuda fördjupande utbildning trots att det inte finns någon egentlig fortsättning för den med gymnasiesärskolebevis. I arbetslivet behöver fler aktörer samarbeta för att arbetsgivare ska kunna erbjuda den anpassning av arbetsuppgifter, arbetsplats och arbetsmiljö som krävs.

¹ Regeringsbeslut 2017-12-18. *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk*. U2017/05023/BS (delvis), U2017/05037/S.

² Vedertagen förkortning av samlingsnamnet intellektuell funktionsnedsättning för olika diagnoser inom utvecklingsstörning.

Strävan efter ett jämbördigt arbetsliv kan upplevas som kravfyllt för den enskilde. Det kan kännas svårt att utföra samma arbetsuppgifter med stöd eller anpassade arbetsuppgifter och samtidigt känna sig inkluderad på riktigt. Högskolan Väst visar i sin rapport om övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetsliv att det är en svår balansgång³. Där beskrivs hur elever i gymnasiesärskolan ofta ses som omsorgstagare i övergången till arbetslivet och fokus ligger på det stödbehov de har snarare än vilka kompetenser de besitter. Det står i kontrast till hur de själva i hög utsträckning vill vara ”vanliga”. Samtidigt beskriver eleverna att tillhörigheten till en anpassad skola som gymnasiesärskolan är positiv och ger social delaktighet. Att gå i gymnasiesärskolan upplevs som både inkluderande och exkluderande på samma gång. I rapporten förs fram att arbetslivet behöver vara inkluderande men också erbjuda en variation av arbetsformer och arbetsmiljöer för att minska hindren för etablering.

1.1 Utgångspunkter för genomförd insats

Sverige har undertecknat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning⁴. Det innebär att Sverige ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra. Det innefattar också rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

Genom Agenda 2030 har världens länder åtagit sig att fram till år 2030 skapa hållbara, inkluderande och rättvisa samhällen. I arbetet med att stärka etablering för elever med intellektuell funktionsnedsättning är följande mål i Agenda 2030 särskilt viktiga: utrota fattigdom, bekämpa ojämlikheter, lika tillgång till utbildning, skydda de mänskliga rättigheterna, främja jämställdheten och göra slut på diskrimineringen⁵.

I EU:s handikappstrategi för 2010–2020 beskrivs att det finns många hinder för personer med funktionsnedsättning att utöva sina unionsmedborgerliga rättigheter till exempel att välja var i unionen som de vill leva, studera och arbeta. Strategin innefattar att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt övergången mellan skola och arbetsliv för ungdomar med funktionsnedsättning, arbetstillfällenas kvalitet samt aspekter som arbetsvillkor och karriärutveckling. EU ska underlätta integrering på arbetsmarknaden via medel från Europeiska socialfonden (ESF)⁶.

³ Molin, M. (2008). *Delaktighet i olika världar om övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetsliv*. (Högskolan Västs rapportserie för arbetsintegrerat lärande 2008:02). Trollhättan: Högskolan Väst

⁴ SÖ 2008: 26, *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*.

⁵ Agenda 2030 mål 1.3, 4.3, 4.5, 5, 8.5, 8.6, 10.2, 10.3

⁶ COM(2010) 636 final, *EU:s handikappstrategi 2010-2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU*. Europeiska kommissionen. Hämtad 20210331 från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:52010DC0636>

Gymnasiesärskolan ska enligt 18 kap. 2 § skollagen⁷ ge elever med intellektuell funktionsnedsättning en för dem anpassad utbildning som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper. Utbildningen i gymnasiesärskolan ska vara öppen för ungdomar vars skolplikt har upphört och som inte bedöms ha förutsättningar att nå upp till gymnasieskolans kunskapskrav därför att de har en intellektuell funktionsnedsättning.

I den reformerade läroplanen för gymnasiesärskolan⁸ förtydligades ett ökat samarbete mellan gymnasiesärskolan och gymnasieskolan och övriga skolformer dvs kommunal vuxenutbildning, yrkeshögskola och folkhögskolor. Samarbete med samhället i övrigt och arbetslivet krävs för att eleverna ska få en utbildning med hög kvalitet. Läroplanen trycker särskilt på samarbete med arbetslivet vad gäller yrkesutbildning på de nationella programmen dvs arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning.

Trots konventioner, politiska ramverk, lagar och läroplaner som syftar till inkludering och likvärdiga livschanser upplever många personer med intellektuell funktionsnedsättning ändå diskriminering och exkludering i vårt samhälle⁹. Vårt skolsystem, som är utformat för anpassning och lika villkor, kan samtidigt upplevas som exkluderande av eleverna då grundsär- och gymnasiesärskolan är egna skolformer, ofta även avskilda från övriga elever oavsett om de ligger geografiskt nära varandra eller inte. Det gör att den med intellektuell funktionsnedsättning i lägre grad träffar personer utan funktionsnedsättningar på lika villkor, det skapas få kontaktytor mellan elever med och elever utan intellektuell funktionsnedsättning. Vidare är elever med intellektuell funktionsnedsättning utestängda från högre utbildning och möjligheterna att yrkesväxla inom ramen för vuxenutbildningen är också mycket begränsade. I praktiken är tillgången till fortsatt utbildning både hindrande och olikvärdig.

1.2 Erfarenheter från tidigare arbete inom Skolverket

Skolverket har tidigare haft regeringsuppdrag som berör elever med funktionsnedsättning. 2013¹⁰ gavs ett liknande uppdrag vilket innebar att Skolverket tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Hjälpmedelsinstitutet skulle ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan. Fortbildningsinsatsen skulle särskilt inriktas på hur man kan minska de etableringssvårigheter som unga med funktionsnedsättning möter på arbetsmarknaden samt beskriva och informera om

⁷ SFS 2010:800, *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

⁸ SKOLFS 2013:148, *Läroplan för gymnasiesärskolan*. Stockholm: Skolverket

⁹ Myndigheten för delaktighet (2020). *Begränsade livsval*. Nummer 2020:8. Stockholm. Hämtad 2021-04-13 från <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/begransade-livsval/>

¹⁰ Regeringsbeslut 2012-12-20. *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende statens skolverk*. U2012/7265/S; U2012/6996/SAM (delvis).

de olika stöd ungdomar kan få från myndigheter. Av den samlade slutredovisningen¹¹ framgår att den övervägande delen av de konferenser som genomfördes som en del av uppdraget syftade till att öka kunskapen om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar för att underlätta övergångar mellan skola och arbetsliv. Ett exempel är *Optimalt samarbete*¹², ett stöd för samverkan mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och medlemskommuner i Göteborgsregionen. I analysen framhöll de medverkande myndigheterna gemensamt vikten av fortsatt samverkan mellan myndigheter för att undanröja hinder för etablering och stärka strukturer för ett livslångt stöd under utbildning och i arbetslivet. Det framkom även att fler yrkesgrupper än studie- och yrkesvägledare behöver denna kunskap och i fler verksamheter än skolväsendet.

2016 publicerade Skolverket en uppföljande analys av 2013 års reform av gymnasiesärskolan¹³. Reformeringen av gymnasiesärskolan är tänkt att bidra till en grundläggande förändring när det gäller synen på hur ungdomar ska kunna bidra i arbetslivet efter slutförda gymnasiesärskolestudier. Det bygger på tanken att det finns arbetsuppgifter som de allra flesta kan klara av, med eller utan stöd. Alla ska kunna bidra efter sin individuella förmåga. Enligt Skolverket räcker det inte att förändringen enbart sker inom gymnasiesärskolan. Både offentliga och privata arbetsgivare behöver se över vilka arbetsuppgifter som skulle kunna utföras av gymnasiesärskolans målgrupp i samarbete med gymnasiesärskolan. I uppföljningen framkom även indikationer som tyder på att huvudmän för många skolor tar ett mycket begränsat ansvar för samverkan med arbetslivet.

I Skolverkets rapport från 2016 om yrkesutbildningsområdet¹⁴ bekräftades bilden av att arbetsplatsförlagt lärande var en av den reformerade gymnasiesärskolans största utmaningar och att apl-verksamheten inom gymnasiesärskolans nationella program fortfarande var i en uppbyggnadsfas. I Skolverkets rapport om samläsning¹⁵ framkom att samläsning av gymnasiekurser var vanligast på skolor som har en organisatorisk eller geografisk närhet så att integrering blir en naturlig del i skolan. Samläsning har stor betydelse för undervisningens innehåll och elevernas kunskapsutveckling men det betyder inte automatiskt inkludering av eleverna. För att inkludering ska ske måste det finnas ett medvetet värdegrundsarbete från huvudman och skolläda som är väl integrerat i skolans organisation.

¹¹ Skolverket (2015). *Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom studie- och yrkesvägledningen samt uppdrag om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan*. Dnr 2013:00121; 61-2013:20.
¹² Arbetsförmedlingen och Göteborgsregionen (2013). *Optimalt samarbete*. Hämtad 2021-04-26 från <https://goteborgsregionen.se/download/18.321cab641444b0baa786d6/1393850699915/Optimalt+Samarbete+Ungas+v%C3%A4g+till+arbete+i+12+kommuner+2013.pdf>

¹³ Skolverket (2016). *Gymnasiesärskolan – Uppföljning och analys av 2013 års reform*. Rapport 435.

¹⁴ Skolverket (2016). *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet*. Rapport 442.

¹⁵ Skolverket (2017). *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola*. Rapport 462.

2. Beskrivning av insatsen

2.1 Målgrupper och innehåll

I första hand riktades aktiviteterna till skolverksamheter det vill säga huvudmän, skolledning och skolpersonal inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Elevgruppen återfinns även inom andra skolformer, som integrerade elever inom grundskolan och på individuella program inom gymnasieskolan. Det var därför viktigt att nå ut även till dessa verksamheter

Arbetsgivare är den andra målgruppen att nå ut till med information om arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning och hur deras arbetsplats berikas genom en inkluderande arbetsmiljö som utgår från principen om en universell utformning¹⁶. Det är viktigt att elevgruppen får möjlighet att möta arbetslivet, tidigt under sin skolgång och som ett återkommande inslag, och då behöver samverkan med arbetslivet fungera väl.

Den tredje målgruppen är elever och vårdnadshavare som har behov av information om möjliga studievägar för ökad valkompetens. Eleverna behöver få möjlighet till arbetslivskontakter under studietiden för att stärka chansen till etablering. De behöver information om rätt till stöd under skoltiden och i övergången mellan skola, arbetsliv eller andra insatser för ett mer likvärdigt och jämbördigt arbetsliv.

Fokus har lagts på organisering av arbetsplatsförlagt lärande, både inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Strategin har varit att erbjuda kompetens- och kommunikationsinsatser till målgrupperna som utgår från tidigare erfarenheter, samlad kunskap och forskning. Perspektiv om elevgruppen med intellektuell funktionsnedsättning har även lyfts på olika vis inom Skolverket så att elevernas behov blir synliggjorda i både generella och riktade insatser, framför allt på skolutvecklingsavdelningen men också på läroplansavdelningen.

2.2 Övergripande mål och strategi för insatsen

Insatsen ingår i tre nationella skolutvecklingsprogram¹⁷:

- Skola, arbetsliv samt vidare studier,
- Kunskaper och värden,
- Elevhälsa och barns omsorg.

För att ta fram en strategi och verksamhetslogik för insatsen genomfördes tre workshops internt på Skolverket med undervisningsråd från

¹⁶ Myndigheten för delaktighet (u.å.). *Principen för universell utformning*. Hämtad 2021-04-09 från <https://www.mfd.se/kunskap/ett-samhalle-for-alla/utga-fran-universell-utformning/>

¹⁷ Skolverket (u.å.). *Nationella skolutvecklingsprogram*. Hämtad 2021-03-31 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/nationella-skolutvecklingsprogram>

Skolutvecklingsavdelningen och Läroplansavdelningen som resulterade i fyra övergripande mål¹⁸:

1. Stärkt arbete med kontinuerlig studie- och yrkesvägledning och kontakt med arbetslivet under elevens hela skolgång genom att öka huvudmäns och rektorers kunskap om studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse och hur skolan kan organisera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Målet är att fler elever med intellektuell funktionsnedsättning ska få möjlighet att göra väl underbyggda studie- och yrkesval.
2. Underlätta övergången till yrkeslivet genom stärkt samarbete mellan skolor och arbetsgivare samt stöd, som lyfter elevernas kompetenser, till handledare för att nå en attitydförändring kring elevgruppen. Målet är fler trygga och säkra arbetsplatser för arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning.
3. Ge eleverna möjlighet att utveckla förmågor och kompetenser som krävs i ett framtida arbetsliv genom ökad kunskap hos undervisande personal om vikten av praktisk erfarenhet från arbetsplatser samt att ämnesundervisningen knyter an till framtidskompetenser. Målet är att undervisningen stärker elevernas möjlighet till etablering på arbetsmarknaden.
4. Lyfta det kompensatoriska uppdraget och jämställdhetsperspektiv för att motverka negativa konsekvenser av funktionsnedsättningen genom flexibla lösningar och adekvat stöd från omgivande aktörer. Målet är att undervisning, vägledning och arbetsliv utgår från styrkor och kompetenser, inte funktionsnedsättning, hinder eller traditionsbundna föreställningar.

De övergripande målen har varit utgångspunkt för de aktiviteter som planerats och genomförts kontinuerligt under uppdragets gång.

3. Genomförda aktiviteter

3.1 Fortbildningsinsatser

Skolverket har tagit fram fortbildning för att öka kunskapen om elever med intellektuell funktionsnedsättning för huvudmän, skolpersonal och arbetsgivare. Fokus har varit kunskap om funktionsnedsättningen, om samverkan med arbetslivet och organisation av arbetsplatsförlagt lärande samt det omgivande stöd och de anpassningar som finns för att minska etableringssvårigheter efter avslutad skolgång.

¹⁸ Skolverket (2018). *Beskrivning av uppdrag för etablering av elever med intellektuell funktionsnedsättning*. Dnr 7.5.2-2018:735.

3.1.1 Sammanställning aktiviteter 2018-2021

Aktivitet	Huvudsakligt innehåll	Målgrupp
Fortbildningsinsats	Utbildningsserie om arbetsplatsförlagt lärande, anställningsstöd och jämställdhetsperspektiv i samarbete med forskare.	Skolledare, yrkeslärare, apl-samordnare, studie- och yrkesvägledare
Myndighetsnätverk	Höja kunskapen om intellektuell funktionsnedsättning och öka samverkan kring gemensamma frågor.	Tjänstepersoner på respektive myndighet eller organisation
Handledarutbildning	Digital utbildning där delen om elever med olika funktionsnedsättningar har förstärkts med kunskap om rätt till stöd i utbildningen som helhet och rätt till trygga och säkra apl-platser.	Handledare på arbetsplatser som tar emot elever på arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen passar även för yrkeslärare.
Processtöd apl och lärling, nätverk för gymnasiesärskolan, nationella programråd	Stöd från Skolverket att utveckla kvaliteten på arbetsplatsförlagt lärande Nätverk för skolledare kring kvalitetsutveckling. Dela kunskap och erfarenheter med branscherna i de nationella programråden.	Huvudmän, skolledare samt skolpersonal som är involverade i samverkan med arbetslivet.
Fortbildning för elevhälsopersonal	Metod för vägledning av elever med intellektuell funktionsnedsättning.	Studie- och yrkesvägledare, specialpedagoger.
Broschyr	Kunskapsstöd om arbetsplatsförlagt lärande i gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning.	Arbetsgivare och handledare på arbetsplatser.
Skolverkets webbplatser	Kontinuerligt utveckla webbinformation om elevgruppen med intellektuell funktionsnedsättning samt utveckla befintliga digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning	Studie- och yrkesvägledare, lärare, skolledare samt elever och deras vårdnadshavare.

Tabell 3: Sammanställning aktiviteter 2018-2021

3.1.2 Arbetsplatsförlagt lärande, anpassat stöd och valkompetens

För att stärka samverkan med arbetslivet och höja kunskapen om organisation av arbetsplatsförlagt lärande har Skolverket genomfört en fortbildningsserie i form av utbildning, workshops och erfarenhetsutbyte. Fortbildningen har också haft som mål att framhålla vikten av valkompetens och undervisning om framtidskompetenser. Utbildningen planerades och genomfördes tillsammans med

Arbetsförmedlingen, Specialpedagogiska Skolmyndigheten och Försäkringskassan.

Den första delen i serien genomfördes under hösten 2018 och hade fokus på regleringar och styrdokument, de olika möjligheter som ryms inom ramen för arbetsplatsförlagt lärande och hur skolor kan organisera för lärlingsutbildning. I utbildningen togs även kringliggande stöd upp som till exempel tidig skolsamverkan, personligt biträde under praktik eller arbetsplatsförlagt lärande samt olika modeller för finansiering av studier eller sysselsättning utifrån gällande lagstiftning. I denna del medverkade Arbetsförmedlingen med regionala representanter för tidig skolsamverkan och Försäkringskassan informerade om ersättning vid förlängd skolgång och villkor för ersättning för personer under 29 år.

Del två genomfördes under hösten 2019. Utbildningen utgick från forskning om diskriminering i arbetslivet och delaktighet i samhället. Elever i gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning utgör ett litet statistikunderlag, och det finns få studier, men dessa indikerar att köns- och traditionsbundna val är vanligt och ser lika ut över tid¹⁹. Studie- och yrkesvägledning behöver börja tidigt i grundsärskolan så att eleverna tränar valkompetens ofta och kontinuerligt genom hela studietiden och vid övergångar under hela livet. Utbildningen genomfördes som workshops kring genus, intersektionalitet, hbtqi och traditionsbundna studie- och yrkesval i ett livslångt lärande där även behovet av stöd är livslångt. Ett inslag för att visa hur omsorg kan vändas till tro på individers förmågor var presentation av hur Activa i Örebro har arbetat med internationell praktik som visat sig stärka elevernas självkänsla och tilltro till sin egen förmåga. Metoden kallas *Supported mobility* och genomfördes som ESF-projekt 2015-2018²⁰ i ESF:s utlysning *Unga i mobilitet*.

Del tre skulle genomföras hösten 2020 som lokala dialoger mellan skolpersonal och arbetsgivare kring det omgivande stöd som olika myndigheter, organisationer och lokala initiativ eller projekt kan erbjuda. Fokus skulle vara samverkan på riktigt, från ord till handling. På grund av pandemin genomfördes inte dessa dialoger.

Fortbildningsinsatsen har haft över fyrahundra deltagare nationellt. Ca en tredjedel var skolledare eller hade annan samordningsfunktion inom gymnasiesärskola eller komvux som särskild utbildning. Merparten av deltagarna var i övrigt apl-handledare, yrkeslärare och studie- och yrkesvägledare. Ett litet antal studie- och yrkesvägledare arbetade inom grundsärskolan. Det var också deltagare från arbetsmarknadsenheter, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

¹⁹ Sveriges officiella statistik (2021). Dnr 2020:799. PM Elever i gymnasiesärskolan läsåret 2020/21 hämtad 2021-04-13 från https://siris.skolverket.se/siris/sitevision_doc.getFile?p_id=550329

²⁰ Activa (u.å.). *Active mobility*. Hämtad 2021-03-31 från <https://www.s-activa.se/project/active-mobility/>

Orter 2018	Antal deltagare
Göteborg	60
Malmö	34
Arlanda	53
Stockholm	56
Orter 2019	
Arlanda	67
Helsingborg	38
Örebro	46
Sundsvall	47
Akkumulerat deltagarantal	401

Tabell 1: Deltagare konferensserie 2018-2019

Utvärderingarna av dessa workshops var över lag positiva. Framför allt framfördes vikten av att Skolverket har särskild fortbildning kring grund- och gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Det som deltagarna önskar mer stöd kring är hur samverkan med olika aktörer, både på arbetsmarknaden och inom myndigheter, kan och ska fungera för att förbättra elevernas möjligheter till etablering efter skoltiden. Det efterfrågas även mer riktad och detaljerad information kring vilka möjligheter och hinder som finns för de elever som går ut med gymnasiesärskolebevis från gymnasiesärskolan. Dessa användarbehov tas om hand av Skolverket bland annat i det pågåendet arbetet med att ta fram stöd till studie- och yrkesvägledare och i utvecklingen av digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning.

3.1.3 Handledarutbildning, processtöd och lärlingscentrum

Skolverket erbjuder kontinuerligt stöd till verksamheter för att utveckla arbetsplatsförlagt lärande på skolor och på arbetsplatser. I den digitala handledarutbildning som finns för handledare på apl-arbetsplatser ingår en del som handlar om att ta emot elever med intellektuell funktionsnedsättning. Kunskapsstödet kring elever med intellektuell funktionsnedsättning har förstärkts utifrån rätt till stöd i utbildningen som helhet och rätt till trygga och säkra apl-platser.

Det ges också möjlighet att boka in stöd för att utveckla arbetsplatsförlagt lärande som ges på plats ute i skolverksamheterna. Antalet bokade stöd på gymnasiesärskolor har ökat under 2018, 2019 och 2020. Tillsammans med rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten har Skolverkets apl-utvecklare gett stöd på plats för att stärka kvaliteten på arbetsplatsförlagt lärande och stärka elevernas möjlighet till att utveckla adekvata yrkeskunskaper i enlighet med styrdokumentet. I möten med skolledning och skolpersonal bearbetas de utmaningar som finns kring anskaffning av platser, vilka delar av kurser som ska förläggas på arbetsplatsen och att rätt till stöd omfattar elevens utbildning i dess helhet. Efter rådgivning och stöd finns exempel på hur skolor som haft stora svårigheter att få ut sina elever på lämpliga arbetsplatser hittat plats till alla elever redan nästkommande termin.

Via Lärlingscentrum anordnar och finansierar Skolverket regionala lärlingsnätverk som leds av utsedda kontaktpersoner i respektive region. Syftet är att öka kvaliteten och kvantiteten av lärlingsutbildning i Sverige. Under 2019 påbörjades Skolverket planering av att starta särskilda nätverk med skolledare inom gymnasiesärskolan med fokus på att fler elever med intellektuell funktionsnedsättning får möjlighet att gå en gymnasial lärlingsutbildning. Målet är också att öka likvärdigheten mellan olika delar av landet. På grund av pandemin sköts starten upp från mars 2020 och startade i stället med ett digitalt nätverksmöte i mars 2021 med femton medlemmar från norr till syd. Under pandemin kommer de att fortsätta arbeta som ett gemensamt nätverk som leds av Skolverket. Arbetet ska, med stöd av Skolverket, utvecklas till självständiga regionala nätverk som leds av utsedda kontaktpersoner som är verksamma i någon av de skolverksamheter som deltar i nätverken.

3.1.4 Kunskapsspridning

Det är viktigt att sprida kunskap om elever med intellektuell funktionsnedsättning. Det finns brister i kunskap om såväl själva funktionsnedsättningen som det omgivande stöd som är möjligt att få. Skolverket har därför gett ett mindre antal föreläsningar och workshops på förfrågan ute i verksamheterna. Främst har det varit gymnasiesärskolor och komvux som särskild utbildning som vill stärka och utveckla sitt arbete med lärlingsutbildningar som tagit del av detta. Skolverket har även medverkat i externa konferenser, workshops och forskningsspridningsaktiviteter som anordnats av olika myndigheter eller intresseorganisationer²¹. Under pandemin 2020 har de flesta årligt återkommande konferenserna ställts in eller skjutits upp. Inom Skolverket har det varit av vikt att sprida kunskap i olika sammanhang för att påminna om denna elevgrupp. Risken är annars att elevgruppens behov endast belyses eller diskuteras när det är särskilda insatser eller aktiviteter som riktas till grundsär- och gymnasiesärskolan samt komvux som särskild utbildning. Elevgruppen återfinns i fler skolformer utöver de anpassade skolformerna och behöver synliggöras av Skolverket i insatser om organisation och ledarskap, pedagogiskt och elevhälsofrämjande arbete och i arbetet med skolans digitalisering.

3.1.5 Programrådsarbete

Skolverket har ansvar för de Nationella programrådets verksamhet och innehåll²². Vid den nationella konferensen i februari 2021 innehöll programmet information om arbetsplatsförlagt lärande och lärling inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Syftet var att programrådets ledamöter skulle öka sin

²¹ Skolverket medverkar bland annat: Specialpedagogiska myndigheten. Fortbildning för skolväsendet om samläsning, 2018, 2019. FUB. Forskning 2019: Bristande samordning och liten förståelse (T Karlsson & V Nilsson) och Supported employment and social inclusion (J Gustavsson). Rikskonferensen Samverkan Skola-Arbeta. Matcha framtiden, Karlstad 2019. Framtidens medarbetare finns i skolan, Helsingborg 2021. SIGYS. Särskolans Rikskonferens 2018, 2019. Bygga broar 2018, 2019. SYVI. Årlig konferens för studie- och yrkesvägledare inom särskolan. 2018, 2019. Riksföreningen Lärarpedagogerna. Årlig rikskonferens 2018, 2019.

²² Skolverket (u.å.). *Nationella programråd för yrkesutbildning på gymnasial nivå*. Hämtad 2021-04-13 från <https://www.skolverket.se/om-oss/organisation/nationella-programrad-for-yrkesutbildning-pa-gymnasial-niva>

kunskap om elevgruppen och reflektera över hur respektive bransch kan ta emot och utbilda elever. Råden fick även i uppgift att se över hur branscherna kan underlätta övergången till ett jämbördigt arbetsliv. Det kan till exempel vara regelbunden kontakt med lokala programråd. Särskilt framhöll programråden att en förutsättning för att kunna göra plats för denna elevgrupp är att branscherna har övrig kompetens på plats, både vad gäller yrkeskunnig arbetskraft och kunskap om funktionsnedsättningar. De menade också att det kan finnas en osäkerhet kring anpassning av arbetsplatser och möjlighet till stöd från Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan. Från både branschorganisationer och fackliga organisationer framhölls också att det finns få beskrivna yrkesroller för denna elevgrupp. Arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning inom komvux som särskild utbildning kan minska etableringssvårigheterna och Skolverket avser att fortsätta sprida kunskap om intellektuell funktionsnedsättning och samverka med arbetslivet i programrådsarbetet.

3.1.6 Kompetensutveckling för elevhälsopersonal

Skolverket ger som kompetensutveckling lärosäteskurser bland annat för att stärka elevhälsoteamens kompetens inom samtal och studie- och yrkesvägledning. Kursen *PATH – Planning Alternative Tomorrows with Hope*, har getts 2018-2020 via Umeå universitet och Renkraft AB²³. *PATH* är en vägledningsmetod som stödjer elevens karriärplanering och syftar till att öka den vägleddes egenmakt, att skapa tilltro till sin egen förmåga att kunna påverka sitt framtida liv. Kursen innehåller en kunskapsdel om modellen samt en del om grupprocesser, ledarskap och samtalsfärdigheter. Kursen syftar till att stärka kunskapen om att leda kvalificerad vägledning för att tillsammans med eleven planera för att uppnå elevens mål med hjälp av support från omgivningen.

År	Sökande	Antal deltagare
2018	22	18
2019	23	21
2020	32	29
Akkumulerat deltagarantal	77	68

Tabell 2: Deltagare kompetensutveckling *Path* 2018-2020

Tidigare har kursen getts på plats vid Umeå universitet men under 2020 genomfördes *PATH* som distanskurs på grund av pandemin. Utvärderingarna från kursdeltagarna kring kursens innehåll och kursledarna var positiv, majoriteten av svaren var bra eller mycket bra (Skala 1-7). De svar som var medel eller under medel (3-4) var utifrån upplevd svårighet att delta i en kurs som bygger på dialog på distans. Sammantaget var deltagarna mycket nöjda med kursen som helhet. Skolverket kommer fortsätta erbjuda kursen under 2021 med fokus på skolpersonal inom komvux som särskild utbildning.

²³ Kursledare universitetslektor Svea-Maria Kuoppa, Umeå universitet, Umeå och Dr. Sharon Kolb, University of Whitewater, Wisconsin

3.2 Kommunikation

Skolverket kommunicerar främst med huvudmän och skolpersonal på sin webbplats. I detta uppdrag finns behov att nå målgrupper som vanligtvis inte nås av Skolverkets information. Det har Skolverket gjort dels genom att trycka en broschyr som vänder sig till arbetslivet dels genom information om det svenska skolsystemet samt om val och övergångar som riktar sig till elever med intellektuell funktionsnedsättning och deras vårdnadshavare.

3.2.1 IF hjärta apl och prao

Skolverket har tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten tagit fram ett stöd för arbetsgivare kring arbetsplatsförlagt lärande och intellektuell funktionsnedsättning. Stödet finns både som webbsida²⁴ och som trycksak²⁵. Målgruppen är arbetsgivare och handledare på arbetsplatser och trots att Skolverkets webbplats har en webbingång för arbetsgivare så är det säkrare att nå dem med en trycksak.

Syftet med broschyren är att på ett lättillgängligt sätt informera arbetsgivare om vad det kan innebära att ta emot en elev med intellektuell funktionsnedsättning på arbetsplatsen. Broschyren kan också användas som ett stöd för skolor i kommunikationen med arbetsgivare och arbetsplatser. Informationen har varit efterfrågad från skolverksamheterna och distribuerades till landets alla gymnasiesärskolor och komvux som har särskild utbildning för vuxna i februari 2020. Den har fått ett gott mottagande och många av verksamheterna har beställt fler broschyrer vilket betyder att den första upplagan på 1 000 broschyrer tog slut redan i mars 2020. Den har gått på nytryck med ytterligare en upplaga på 1 000 broschyrer varav 445 redan är förbeställda²⁶. För att ytterligare stärka kunskapen om vikten av att möta arbetslivet och pröva sina kunskaper och förmågor på en arbetsplats håller Skolverket på att ta fram en variant av denna broschyr för lärlingsutbildning inom komvux som särskild utbildning, vilket är ett fokusområde som Skolverket arbetar vidare med under 2021.

När prao blev obligatoriskt i grundskolan, specialsolan och sameskolan år 2018 kom många frågor till Skolverkets upplysningstjänst huruvida det var obligatoriskt med prao i grundsärskolan. Genom skrivningar i skollag och skolförordning kring timplan och skolans val i grundsärskolan så är prao obligatoriskt och behövde därför inte skrivas in i den nya förordningen 2018. För att möta dessa frågor utarbetades ett webbstöd på Skolverkets webbplats med information om prao där detta förtydligades för att stödja huvudmän att organisera prao i både grundskolan och grundsärskolan²⁷.

²⁴ Skolverket (u.å.). *Ta emot en yrkeselev med intellektuell funktionsnedsättning*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar-arbetsgivare/for-dig-som-ar-arbetsgivare/ta-emot-en-yrkeselev-med-intellektuell-funktionsnedsattning>

²⁵ Skolverket (2020). *Så funkar apl*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2020/sa-funkar-apl>

²⁶ Siffror enligt ISY Informationssystem AB per den 2021-03-17

²⁷ Skolverket (u.å.). *Prao*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/prao/#-Obligatoriskprao>

3.2.2 Skolverkets webbplatser

Skolverket arbetar kontinuerligt med webbstöd till de olika skolprofessionerna på skolverket.se. Det är stöd för att organisera för utbildning och undervisning²⁸ som gynnar elevernas möjligheter till etablering exempelvis genom att visa fungerande samarbeten mellan skola och arbetsliv under inspiration och reportage²⁹. Fokus ska även vara på elevens väg genom skolsystemet som barn, ungdom och vuxen. Webbinformationen innehåller också information kring omgivande stöd från andra myndigheter. Syftet är att visa en variation av möjligheter till livslångt lärande genom stöd till rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare så att fler elever får en utbildning som stärker deras möjligheter för delaktighet och inte minst en framtida egen försörjning.

Under 2019 påbörjade Skolverket ett omfattande arbete för att samla fyra olika webbplatser för studie- och yrkesvägledning till en webbplats, Utbildningsguiden³⁰. I regleringsbrev för 2020³¹ gavs uppdrag att se över och utveckla befintliga digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning så att fler elever ges möjlighet att göra väl övervägda utbildnings- och yrkesval. Det pågår arbete kontinuerligt för att tillgängliggöra information och verktyg för alla målgrupper som ska göra val för sin framtid. Informationen ska presenteras likvärdigt, objektivt och inkluderande. Inventering av olika användargrupperns behov inklusive elever med intellektuell funktionsnedsättning och deras vårdnadshavare har genomförts grundligt i arbetet med Utbildningsguiden och i regeringsuppdraget digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning. Dessa användarbehov tas om hand i det fortsatta utvecklandet av digitala verktyg.

4. Samarbeten

I detta uppdrag har Skolverket haft möjlighet att ha ett nära samarbete med flera olika myndigheter, organisationer och forskare. Det har bidragit till att ha fokus på de villkor som gäller för en individ med intellektuell funktionsnedsättning, inte bara i skol- och arbetslivsfrågor utan för hela livssituationen. Det finns många begränsningar och risker som medför exkludering. Myndigheten för delaktighet beskriver detta i rapporten *Begränsade livsval* från 2020³². I ett samhälle där stor vikt läggs på valfrihet och individens ansvar så beskrivs där att personer med intellektuell funktionsnedsättning har färre livsval än andra. Samhället har låga

²⁸ Skolverket (u.å.). *Stöd i arbetet*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet?filterTheme=S%C3%A4rskilda%20behov,Studie-%20och%20yrkesv%C3%A4gledning>

²⁹ Skolverket (u.å.). *Inspiration och reportage*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/inspiration-och-reportage?filterTheme=S%C3%A4rskilda%20behov>

³⁰ Skolverket (u.å.). *Utbildningsguiden*. Hämtad 2021-04-11 från <https://utbildningsguiden.skolverket.se/>

³¹ Regeringsbeslut 2019-12-19. *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens Skolverk*. 2017/02303/S (delvis) U2019/00162/S U2019/01553/S m.fl.

³² Myndigheten för delaktighet (2020). *Begränsade livsval*. Nummer 2020:8. Stockholm. Hämtad 2021-04-13 från <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/begransade-livsval/>

förväntningar på delaktighet och möjligheten till egen försörjning är liten. Gruppen har små möjligheter till inkludering då de har egna skolor, egna fritidsaktiviteter, egna bostäder och en egen arbetsmarknad samtidigt som de inget hellre vill än att höra till. Eller som en av ungdomarna på ett demokratiläger i FUB:s³³ regi uttrycker det: *Vi vill blanda oss med andra ungdomar!*

4.1 Myndighetsnätverk

I regleringsbrevet för uppdraget framgår att arbetet ska ske i samverkan med lämpliga myndigheter, bland annat Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Myndigheten för delaktighet. I beredningen och planeringen av uppdraget identifierades fler myndigheter som skulle vara värdefulla att samarbeta med. Skolverket gick ut med förfrågan till Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Myndigheten för delaktighet, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Socialstyrelsen. Samtliga myndigheter tackade ja till att delta i nätverket och bidra med kunskap och verka för en starkare samverkan mellan respektive myndighet. Även Sveriges kommuner och regioner har ingått i nätverket, på eget initiativ, då de stödjer kommuner och regioner i utvecklingsfrågor som rör skola eller arbete och funktionsnedsättning. Syftet med myndighetsnätverket är att höja kunskapen och öka samverkan kring gemensamma frågor. Genom regelbundna träffar, fem till sex per år, har myndigheterna gemensamt identifierat och tolkat regleringar som kunnat vara motstridiga. Det kan till exempel vara förändringar som nya begrepp i förordningar. Representanterna i nätverket har kunnat uppmärksamma varandra på detta samt utbyta kunskap om varandras verksamhetsområden, vilket i förlängningen gynnar eleven, den arbetssökande, försäkringstagaren, brukaren eller medborgaren.

Framför allt Skolverket, Specialpedagogiska myndigheten och Arbetsförmedlingen har medverkat vid varandras insatser eller aktiviteter när det varit möjligt. Nätverket har även haft en funktion som en ingång till de nämnda myndigheterna i det dagliga arbetet. Det har varit värdefullt för myndigheternas tjänstepersoner att veta vart man ska vända sig med frågor och vid behov bli guidad vidare. Utifrån detta samarbete i form av ett arbetande nätverk har erfarenheter delats, prövats och analyserats. Nätverket har tillsammans identifierat, prövat och arbetat med olika möjligheter till etablering utifrån myndighetsperspektiv, med erfarenheter från olika verksamheter och från olika delar av landet. På så vis kan de prövade erfarenheterna bli beprövad erfarenhet och tillsammans kan nätverket komma fram till och sprida vad som faktiskt kan fungera.

Skolverket ser ett behov av fortsatt myndighetsnätverk utifrån denna, och tidigare, erfarenhet av att dela kunskap i det dagliga arbetet men också för att ha en klar infrastruktur för samverkan i stället för att behöva starta om eller starta nytt.

³³ Riksförbundet för unga och vuxna med utvecklingsstörning, FUB. Hämtad 2021-05-10 från <https://www.fub.se/fub-tycker/demokratilager-2018/>

Många utvecklingsinsatser sker genom uppdrag i myndigheternas regleringsbrev, som särskilda nationella satsningar eller i projekt via Europeiska Socialfondens utlysningar. Det är viktigt att ha kontinuitet och att kunna överföra kunskap och historik in i nya uppdrag eller projekt, för att ta lärdom från tidigare erfarenheter och inte minst snabbt kunna komma i gång. Så länge personer med intellektuell funktionsnedsättning är en grupp som har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och vara delaktiga i samhället, kommer myndigheter att få nya riktade uppdrag för att stärka gruppens förutsättningar. Skolverket och de myndigheter som deltagit anser att fortsatt samverkan med ett etablerat myndighetsnätverk är strategiskt riktigt och avser att fortsätta med detta nätverk.

4.2 Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning

Skolverket har kontinuerligt ett samarbete med Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, FUB, som är en del av Funktionsrätt Sverige. De skolpolitiska frågor de driver ligger i linje med uppdragets mål. Genom FUB har Skolverket fått möjlighet att ha kontakt med ett nätverk av unga personer med intellektuell funktionsnedsättning såväl som deras nära anhöriga. Kontakterna har starkt bidragit till att levandegöra hur det är att växa upp, gå i skolan och övergå i ett arbetsliv. Det har påverkat hur Skolverket planerat och genomfört insatserna och har bidragit till att ha eleven i centrum, att se människan och inte funktionsnedsättningen i alla delar av vårt uppdrag.

Ett viktigt kunskapsbidrag är från de ungdomar som deltog i FUB:s Demokratiläger 2018. De diskussioner som ungdomarna hade sammanfattades i 37 punkter som politiker och beslutsfattare bör tänka på inför beslut som rör unga med intellektuell funktionsnedsättning³⁴.

Det här är de viktigaste punkterna för skola, fritid och arbete som ungdomarna kom fram till på demokratiläget. Ungdomarna ser på sin sysselsättning som ett arbete oavsett vilken typ av anställning det är eller placering inom daglig verksamhet. Den sysselsättning de har är deras dagliga arbete.

- Arbete och skola är viktigt!
- Alla ska ha rätt att byta jobb!
- Möjlighet att byta arbetsuppgifter på samma dagliga verksamhet!
- Meningsfulla arbeten och fler bostäder till personer med funktionshinder!
- Möjlighet att kunna bo i en kommun och jobba i en annan!
- Högre ersättning och lön för arbete på daglig verksamhet!
- Införskaffa medborgarlön så att fler har råd och möjlighet att investera i sina drömmar!

Skolverket har tagit lärdom och haft uppmaningarna som ett av flera perspektiv i planering och genomförande av olika aktiviteter.

³⁴ FUB (2019). *Alla vill prata med en politiker*. Hämtad 2021-04-09 från https://www.fub.se/wp-content/uploads/2019/12/riksforbundet_fub_-_slutsatser_och_rekommendationer_fran_demokratilager_2018.pdf

4.3 Nätverk med studie- och yrkesvägledare

Skolverket har kontinuerligt kontakt med två nätverk med studie- och yrkesvägledare. Det ena nätverket är nationellt och Skolverket ansvarar för innehåll och verksamhet. Nätverket har bidragit med generell kunskap om vilket kompetensutvecklingsbehov som finns för studie- och yrkesvägledare inom alla skolformer. De ser framför allt vikten av kunskap om funktionsnedsättningen, kunskap om rätt till stöd samt studieekonomi som viktigt, ett stöd som Skolverket håller på att ta fram under 2021.

Det andra nätverket är ett regionalt existerande nätverk med studie- och yrkesvägledare inom grundsär- och gymnasiesärskolan samt komvux som särskild utbildning i Stockholms län. De har fungerat som referensgrupp för framtagande av kompetens- och kommunikationsaktiviteter. Det har gjort att de aktiviteter som genomförts varit mer förankrade i skolornas dagliga arbete och dess utmaningar. Det har också bidragit till att insatsen som helhet varit mer framgångsrik och väl mottagen ute i verksamheterna. Kontakten med nätverken har varit särskilt viktigt under pandemin för att kunna ge rätt stöd från Skolverket kring prao, arbetsplatsförlagt lärande och distansundervisning.

4.4 Europeiska Socialfonden, ESF

Ett ESF-projekt som Skolverket bidragit med kunskap för att stödja skolutveckling och följt över tid är *Jobb i sikte – Lärlingsutbildning i Örebro*³⁵. Projektet fick sina första projektmedel från fonden 2013 och har sedan dess permanentat lärlingsverksamheten för komvux som särskild utbildning. Genom samverkan med Arbetsförmedlingen har varje elev haft ett personligt biträde under sin lärlingstid. Det personliga biträdet har gett stöd på arbetet men även fungerat som ett stöd att samla och hålla i de olika kontakter som en elev med intellektuell funktionsnedsättning har, allt från studiefinansiering till skolskjuts och inte minst studie- och yrkesval. Det har inneburit att hinder för etablering successivt har kunnat elimineras samtidigt som elevens förmåga att utbilda sig och behålla ett arbete över tid har stärkts. Den individuella planeringen och det långsiktiga stödet är två av de viktigaste framgångsfaktorerna.

Ett annat ESF-projekt där Skolverket medverkat är *Samstart*³⁶ – tidig skolsamverkan och stöd för övergångar för unga med funktionsnedsättning. Arbetsförmedlingen i Malmö har projektansvar och projektet har som mål att förbättra övergången från skola till arbete eller studier för ungdomar med funktionsnedsättning. Skolverket bidrog med kunskap om utvecklingsområden och utmaningar för etablering i arbetslivet inför själva utlysningen av ESF-projektmedel 2018 samt deltog i workshops under 2019 som anordnades av Arbetsförmedlingen på ett flertal orter inför planering och uppstart av projektet.

³⁵ Activa (2020). *Lärling - jobb i sikte*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.s-activa.se/project/larling-jobb-i-sikte/>

³⁶ Arbetsförmedlingen (u.å.). *Samstart*. Hämtad 2021-04-11 från <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/hallbar-arbetsmarknad/europeiskt-och-internationellt-arbete/samstart>

För att bidra till kunskap om ökad etablering i arbetslivet med adekvat stöd medverkade Skolverket i ett avsnitt av *En Smart Framtid* som är svenska ESF-rådets och Socialfondens podd³⁷. Där tas ämnen och frågor upp som på olika sätt rör utmaningar och samhällsfenomen som är kopplade till fondens olika verksamhets- och projektområden.

4.5 Samarbete med forskare

Skolverket har arbetat med fil dr Jessica Arvidsson under konferensserien om arbetsplatsförlagt lärande 2018 och 2019. Avhandlingen *Sysselsättning och social rättvisa*, en nationell registerstudie från 2016 beskriver hur faktorer som kön, social klass, födelseland, val av program och bostadsort påverkar elevernas sysselsättning efter gymnasiesärskolan³⁸. Det är en av få svenska studier om övergången mellan skola och arbetsliv för unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Den visar dels hur många som har sysselsättning, dels om det är daglig verksamhet, arbete eller studier. Studien visade även andelen som inte har någon sysselsättning. I rapporten *Nya nyanser av uvas*, utgiven av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, utvecklas resonemangen kring unga som varken studerar eller arbetar³⁹. Rapporten betonar vikten av att samhället främjar allas möjlighet till sysselsättning i samverkan med arbetslivet.

För att fördjupa och sprida kunskapen kring samhällets möjligheter att främja sysselsättning engagerade Skolverket fil dr Johanna Gustafsson för aktiviteter under år 2019. Hon forskar inom fältet arbetslivsinriktad rehabilitering, metoden supported employment samt genus. Hennes studier visar på vikten av ett genusperspektiv på samhällets insatser. I individcentrerade stöd som exempelvis rehabilitering eller stödanställningar är individens intressen och önskemål i centrum och ska så vara men på aggregerad nivå syns skillnader. Skillnaderna är inte enbart yrkesvalet, att kvinnor arbetar inom kvinnodominerade branscher och män inom mansdominerade. Även stödet eller hjälpen är könsbunden. Män får i högre utsträckning tillgång till olika utbildningsinsatser och också fler chanser till arbete. För kvinnor fungerar däremot stödanställning som en hållbar och långsiktig anställning, när de väl får fäste på arbetsmarknaden.

³⁷ ESF-rådet (2018). *En smart framtid*. Säsong 1, avsnitt 29. Hämtad 2021-04-11 från

<https://soundcloud.com/ensmartframtid/29-sarvux-gymnasiesarskola-och-vagar-till-arbete>

³⁸ Arvidsson, J. (2016). *Sysselsättning och social rättvisa: En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*. (Doktorsavhandling, Halmstad University Dissertations no 19). Halmstad: Halmstad University Press. Hämtad 2021-04-12 från: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A920464&dswid=-3277>

³⁹ Arvidsson, J. (2017). *Nya nyanser av uvas*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hämtad 2021-04-14 från <https://www.muaf.se/publikationer/nya-nyanser-av-uvas>

5. Internationell utblick

Den 3 mars 2021 meddelade EU strategin för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021-2030⁴⁰ för att fortsätta och förstärka arbetet med ett hindersfritt EU. Syftet med strategin är att komma närmare målet att alla personer med funktionsnedsättning i EU, oavsett kön, etniskt ursprung, religion eller trosuppfattning, ålder eller sexuell läggning ska ha samma chanser och möjligheter i arbetslivet oberoende av sitt stödbehov och inte längre behöva uppleva att de diskrimineras.

Skolverket deltar internationellt för att få nya perspektiv och att vara en del av utvecklingen av gemensamma strategier för livslångt lärande, arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning. Ett av de initiativ där Skolverket deltar är så kallade peer learning events tillsammans med EU-länderna. Syftet är att dela och sprida best practice inom EU. Oavsett de nationella skillnaderna mellan länder i EU är målen i handikappstrategin gemensam och det är av vikt att alla länder bidrar med kunskap och tar intryck av varandras olika policyers och lösningar.

5.1 EQAVET Peer Learning Activity⁴¹

I februari 2021 presenterade sju EU-länder sina länders arbete med att höja kvaliteten och rekrytera till yrkesutbildning samt hur de underlättar övergångar mellan utbildning och arbetsliv med särskilt fokus på elever med intellektuell funktionsnedsättning (uttryckt som ”vulnerable groups” och respektive EU-land kan göra olika avgränsningar kring vilka grupper som ingår i denna grupp)⁴². Övergångarna mellan olika stadier i skolan, från skola till arbetsliv och från arbetsliv tillbaka i utbildning är de tillfällen som är mest sårbara för den enskilde såväl som för samhällets aktörer som ska stödja den enskilde. Gemensamt för flera av länderna är att samhället finansierar olika typer av stöd vid övergångarna. Förutom finansiering av stöd eller särskilda bonussystem för att anställa personer med funktionsnedsättning behöver initiativen vara långsiktiga och hållbara vilket kan påverkas av det enskilda landets politiska inriktning.

5.1.1 Irland – WAM programme

På Irland är lärlingssystemet utbyggt för alla yrkesutbildningsnivåer och utformat med lärande på arbetsplatsen och i skola. Ansvaret för utbildningen ligger på respektive aktör. Som stöd för utsatta grupper finns nationellt beslutade och finansierade nätverks- och mentorsprogram. Ett exempel är WAM programme -

⁴⁰ COM(2021) 101, *En jämlikhetsunion: Strategi för personer med funktionsnedsättning 2021-2030*. Europeiska kommissionen. Hämtad 2021-03-29 från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

⁴¹ EQAVET (u.å.). *Peer Learning Activities*. Hämtad 2021-04-06 från <https://www.eqavet.eu/What-We-Do/peer-learning-activities>

⁴² QAVET.HR (u.å.) Hämtad 2021-05-03 från <https://www.qavet.hr/en/news/pla-on-promoting-better-access-to-vet/>

Willing, Able and Mentoring⁴³, där arbetsgivare får hjälp att bryta stigman och hinder för att stödja integrering och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

5.1.2 Montenegro – individuell övergångsplan

Montenegro har en nationell policy för elever med funktionsnedsättning: i den individuella studieplanen ska eleverna ha en särskild plan som stöd för kommande övergångar. Målet är egen försörjning, ett självständigt boende, egenmakt och inflytande över sitt eget liv. Planen ställer krav på samarbete mellan elever och hemmet, lärare och skolpersonal, och med arbetsgivare, arbetsförmedlingar och andra offentliga institutioner. Baserat på den individuella övergångsplanen har eleven tillgång till individuella och flexibla utbildningsprogram samt annan rådgivning till exempel studie- och yrkesvägledning och stöd av arbetsterapeut för anpassning av skola och arbetsplats.

• **Modularization** of programs and the possibility of acquiring professional qualifications within educational programs in formal education, provide additional opportunities for access to vocational education. Flexible programs that provide education in accordance with individual capabilities, make sense of the process of providing support to students in the transition process (ITP1 and ITP2)

• An example from the field of cooking

DURATION	LEVEL OF EDUCATION	PROFESSIONAL QUALIFICATIONS
1 st and 2 nd grade	Elementary school level	Kitchen Assistant, level II
		Pizza Maker, level II
		Barbecue Maker, level II
End of the 3 rd grade	COOK, level III	Butcher in Catering, level III
		Confectioner of simple confectionery products, level III
		Cook of simple gastronomic products, level III
End of the 4 th grade	GASTRONOM, level IV1	Confectioner in the hotel industry, level IV1 Chef, level IV1

Bild 2: Exempel på individuell studieplan från skola och till arbetslivet inom restaurang kopplat till MQF (Montenegrin National Qualifications Framework). Planen kompletteras med en övergångsplan för elever med funktionsnedsättning.

Dessa exempel visar samverkan mellan olika myndigheter och arbetslivet för att undanröja hinder och stärka möjligheter för etablering. Systemen som finns utformade måste harmoniera med varandra så att inte inlåsningseffekter uppstår. Ur svenskt perspektiv stärker det uppfattningen att Skolverket, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan behöver ha god samverkan och kännedom om varandras verksamheter. De nationella myndigheterna har en viktig roll att påverka strukturer och kan bidra till att underlätta för elever med intellektuell funktionsnedsättning att få adekvat stöd, vilket kan öka möjligheterna till etablering.

⁴³ Department of Social Protection, Community and Rural Development and the Islands. (u.å.). WAM Programme. Hämtad 2021-04-11 från <https://ahead.ie/wam>

6. Slutsatser och lärdomar

Utifrån uppdraget, de aktiviteter som genomförts, möten som skett och kunskap som utbytt drar Skolverket lärdomar kring möjligheter och hinder för ett hållbart arbetsliv som stärker elevernas etablering, delaktighet och egenmakt. Skolverkets målsättning är att den samlade kunskap och erfarenhet från detta uppdrag ska leva vidare och genomsyra såväl pågående som kommande uppdrag och insatser genom nära samarbete inom Skolverket såväl som tillsammans med andra myndigheter och med skolor runtom i landet.

Ur ett strukturellt perspektiv har Skolverket sett att samverkan mellan myndigheter, skola och arbetsliv behöver vara formulerat och känt för att fungera vare sig det är nationellt, regionalt eller lokalt. Syftet med samverkan ska ytterst vara att undanröja hinder och minska svårigheter för elevernas etablering. I det arbetet saknas en gemensam infrastruktur för delande av kunskaper och erfarenheter mellan aktörer på myndigheter och på arbetsmarknaden i det vardagliga arbetet. Det försvårar spridning av kunskap och erfarenheter från olika initiativ. Flertalet särskilda satsningar är tidsbestämda gemensamma uppdrag eller projekt som på olika vis arbetar med att undanröja hinder eller möjliggöra etablering, men det finns alltid en risk att när uppdrag eller projekt avslutas så försvinner resurser och kunskap tas inte om hand. Det i sin tur påverkar uthålligheten i organisationer och verksamheter negativt. För att upprätthålla kontinuitet i arbetet med att minska etableringssvårigheter för elever med intellektuell funktionsnedsättning avser Skolverket att fortsätta arbetet med ett myndighetsnätverk för att hantera gemensamma frågor i det dagliga arbetet.

Arbetsgivare vet att mångfald gynnar verksamheten, och att det finns möjlighet till stöd och finansiering för att anställa personer med intellektuell funktionsnedsättning men arbetsgivare kan vara osäkra på om de klarar av att göra de anpassningar som krävs. I möten med skolpersonal har Skolverket blivit uppmärksammat på att kunskapen om vilka yrkeskunskaper och kompetenser elever från gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning har behöver stärkas generellt i samhället, inte minst hos arbetsgivare. En ökad kunskap om elevernas yrkeskunskaper och kompetenser skapas genom att eleverna får möjlighet arbeta och synas på arbetsplatser i samhället i en inkluderande miljö. Det behövs representation och förebilder för att synliggöra denna grupp elever i arbetslivet. Skolverket erbjuder stöd till arbetsgivare och handledare inom arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning, samt i arbetet med prao som ett obligatoriskt inslag i utbildningen.

Gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning ska utbilda för arbetslivet och det kan inte vara ett ensidigt ansvar. Det är viktigt att möjligheter till utbildning på arbetsplatser ses som ett gemensamt ansvar för skolor, branscher och arbetsgivare. Arbetslivet är mottagare av arbetskraft och samhället har kompetensförsörjningsbehov och behöver se det både som sin uppgift och som ett

åtagande att göra plats för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Många fler kan bidra i arbetslivet, med eller utan stöd, utifrån sina individuella förutsättningar och kunskaper.

Skolverket ser även vikten av att ha ett genusperspektiv när samhället gör insatser för att främja sysselsättning åt alla. Stereotypa intressen ger stereotypa önskemål och yrkesval. Det är studie- och yrkesvägledningens uppgift att vidga perspektiv för såväl den enskilde eleven som grupper av elever om vilka olika arbeten och yrken som är möjliga oavsett kön eller bakgrund. En av studie- och yrkesvägledningens grundpelare är att motverka traditionsbundna val och det genomsyrar de insatser som Skolverket utvecklar och genomför i enlighet med läroplanens skrivningar om jämställdhet och studie- och yrkesvägledning.

För individen är den enskilt viktigaste faktorn för att etablera sig och få ett fäste i arbetslivet att få komma ut på en arbetsplats och med stöd och handledning få lära sig yrket i ett gynnsamt och inkluderande sammanhang. Eleverna behöver ha kontakt med arbetslivet kontinuerligt under sin skoltid genom prao, arbetsplatsförlagt lärande eller lärlingsutbildning eller annan typ av praktik. Kopplingen till en framtida sysselsättning i ämnesundervisningen behöver starta i grundsärskolan och följa in i gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen. Genom Skolverkets stöd till huvudman, lärare, studie- och yrkesvägledare samt prao- och apl-samordnare kan fler elever få fler bilder av arbetslivet. Det i sin tur gör att fler elever kan göra väl underbyggda val vid övergångar mellan olika skolformer och i övergången till arbetslivet.

Eleverna behöver träna och utveckla valkompetens under hela skoltiden och för att stödja eleven är det viktigt att skolan organiserar studie- och yrkesvägledning som ett gemensamt ansvar i enlighet med styrdokumentet. En elev med intellektuell funktionsnedsättning har drömmar och idéer om sin framtid som den ska kunna få ge uttryck för. Det ska finnas möjlighet att välja utifrån sina intressen och känna att den sysselsättning som man har är värdefull oavsett i vilken form. För att eleven ska kunna välja och på ett överskådligt vis bli medveten om konsekvenserna av olika val är tydlig och objektiv information om utbildningssystemet, möjliga skolformer och omgivande stöd nödvändigt. Både eleven och vårdnadshavare ska i tid kunna se vägen framåt, det ska inte vara en överraskning vilka vägar som kan vara stängda utifrån olika skolformsval eller på arbetsmarknaden. Som stöd för detta finns översiktlig information på Skolverkets webbplats i det fortsatta arbetet med stöd till huvudman och studie- och yrkesvägledning inom komvux som särskild utbildning samt i det pågående arbetet med att utveckla digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning.

Lärdomarna från detta uppdrag ligger till grund för och följs upp i andra insatser på Skolverket, bland annat regeringsuppdraget⁴⁴ om förändringarna inom komvux där stöd tas fram för verksamma inom komvux och komvux som särskild utbildning. De är också ett bidrag i arbetet med yrkespaketet inom komvux som särskild utbildning samt i arbetet med de förändringar som är på gång inom

⁴⁴ Regeringsbeslut 2020-11-05. *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens skolverk*. U2020/05523.

gymnasiesärskolan. Skolverket ser också behovet av ökad kunskap om livssituationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning där utbildning är en del. Ett helhetsgrepp behöver tas för att de stödsystem som myndigheter ger inte verkar som hinder utan som det stöd det är tänkt att vara.

Under uppdragets gång har Skolverket mött många engagerade människor. Skolor som kämpar för sina elever och ger stöd långt utöver det som egentligen krävs av en rektor, lärare, handledare eller studie- och yrkesvägledare. Det visar att när skolan och det omgivande samhället tar ett gemensamt ansvar för ett livslångt stöd utöver det vanliga kan livsvalen utökas. Det är en utmaning för skolväsendet att se till att ett adekvat anpassat stöd ges likvärdigt och tillgängligt för alla. Trots engagemang, möjligheter till stöd och ett samhälle som strävar efter likvärdighet och inkludering så kvarstår utanförskapet för många elever med intellektuell funktionsnedsättning då de efter avslutad skolgång ska etablera sig på arbetsmarknaden i ett jämbördigt arbetsliv.

Uppdragets samlade kunskap är viktig i Skolverkets arbete med att utveckla den svenska skolan ur ett rättighets- och likvärdighetsperspektiv och ska finnas som en kunskapsbas i Skolverkets samtliga insatser. Skolverket behöver veta och känna till vad som sker utifrån våra styrdokument och hur det i verkligheten ser ut för att kunna anpassa insatser och se till att dessa elevers behov tillgodoses. Skolverket ser det som sin uppgift att fortsätta lyfta och samarbeta kring dessa frågor för en bred och övergripande samsyn och en vilja till förändring av livssituationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Skolverket ska därför fortsättningsvis uppmärksamma, utveckla stöd och sprida kunskap om elever med intellektuell funktionsnedsättning för att öka delaktigheten i samhället och därmed visa att människor med eller utan intellektuell funktionsnedsättning kan bidra på olika vis och olika mycket. Ibland ter sig strävan efter ett lönearbete, produktivitet, vara nyckeln till delaktighet i samhället. När det inte är möjligt så ska sysselsättningen i alla fall efterlikna normen ”att arbeta”. Det är en bra målsättning att alla som vill och kan ska få chansen att komma ut i arbetslivet och att alla ska bidra till att det kan genomföras. Samtidigt ska ett solidariskt samhälle ge stöd och ett gott liv till dem som inte kan få ett arbete. Ett samhällsbygge är så mycket mer; det är kultur och estetiska värden; det är förmågan att umgås och utbyta tankar; det är känslan av samhörighet.

7. Referenser

- Activa (u.å.). *Active mobility*. Hämtad 2021-03-31 från <https://www.s-activa.se/project/active-mobility/>
- Activa (2020). *Lärling - jobb i sikte*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.s-activa.se/project/larling-jobb-i-sikte/>
- Arbetsförmedlingen och Göteborgsregionen (2013). *Optimalt samarbete*. Hämtad 2021-04-26 från <https://goteborgsregionen.se/download/18.321cab641444b0baa786d6/1393850699915/Optimalt+Samarbete+Ungas+v%C3%A4g+till+arbete+i+12+kommuner+2013.pdf>
- Arbetsförmedlingen (u.å.). *Samstart*. Hämtad 2021-04-11 från <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/hallbar-arbetsmarknad/europeiskt-och-internationellt-arbete/samstart>
- Arvidsson, J. (2017). *Nya nyanser av uvas*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hämtad 2021-04-14 från <https://www.muuf.se/publikationer/nya-nyanser-av-uvas>
- Arvidsson, J. (2016). *Sysselsättning och social rättvisa: En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*. (Doktorsavhandling, Halmstad University Dissertations no 19). Halmstad: Halmstad University Press. Hämtad 2021-04-12 från: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A920464&dswid=-3277>
- COM(2010) 636 final, *EU:s handikappstrategi 2010-2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU*. Europeiska kommissionen. Hämtad 2021-03-31 från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:52010DC0636>
- COM(2021) 101, *En jämlikhetsunion: Strategi för personer med funktionsnedsättning 2021-2030*. Europeiska kommissionen. Hämtad 2021-03-29 från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>
- Department of Social Protection, Community and Rural Development and the Islands. (u.å.). *WAM Programme*. Hämtad 2021-04-11 från <https://ahead.ie/wam>
- ESF-rådet (2018). *En smart framtid*. Säsong 1, avsnitt 29. Hämtad 2021-04-11 från <https://soundcloud.com/ensmartframtid/29-sarvux-gymnasiesarskola-och-vagar-till-arbete>
- EQAVET (u.å.). *Peer Learning Activities*. Hämtad 2021-04-06 från <https://www.eqavet.eu/What-We-Do/peer-learning-activities>
- FUB (2019). *Alla vill prata med en politiker*. Hämtad 2021-04-09 från https://www.fub.se/wp-content/uploads/2019/12/riksforbundet_fub_-_slutsatser_och_rekommendationer_fran_demokratilager_2018.pdf

- Molin, M. (2008). *Delaktighet i olika världar om övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetsliv*. (Högskolan Västs rapportserie för arbetsintegrerat lärande 2008:02). Trollhättan: Högskolan Väst
- Myndigheten för delaktighet (u.å.). *Principen för universell utformning*. Hämtad 2021-04-09 från <https://www.mfd.se/kunskap/ett-samhalle-for-alla/utga-fran-universell-utformning/>
- Myndigheten för delaktighet (2020). *Begränsade livsval*. Nummer 2020:8. Stockholm. Hämtad 2021-04-13 från <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/begransade-livsval/>
- Regeringsbeslut 2012-12-20. *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende statens skolverk*. U2012/7265/S; U2012/6996/SAM (delvis).
- Regeringsbeslut 2019-12-19. *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens Skolverk*. 2017/02303/S (delvis) U2019/00162/S U2019/01553/S m.fl.
- Regeringsbeslut 2020-11-05. *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Statens skolverk*. U2020/05523.
- SFS 2010:800, *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- SKOLFS 2013:148, *Läroplan för gymnasiesärskolan*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2018). *Beskrivning av uppdrag för etablering av elever med intellektuell funktionsnedsättning*. Dnr 7.5.2-2018:735.
- Skolverket (2016). *Gymnasiesärskolan – Uppföljning och analys av 2013 års reform*. Rapport 435.
- Skolverket (2017). *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola*. Rapport 462.
- Skolverket (u.å.). *Inspiration och reportage*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/inspiration-och-reportage?filterTheme=S%C3%A4rskilda%20behov>
- Skolverket (u.å.). *Nationella programråd för yrkesutbildning på gymnasial nivå*. Hämtad 2021-04-13 från <https://www.skolverket.se/om-oss/organisation/nationella-programrad-for-yrkesutbildning-pa-gymnasial-niva>
- Skolverket (u.å.). *Prao*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/prao#h-Obligatoriskprao>
- Skolverket (2015). *Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom studie- och yrkesvägledningen samt uppdrag om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan*. Dnr 2013:00121; 61-2013:20
- Skolverket (2016). *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet*. Rapport 442.

- Skolverket (u.å.). *Stöd i arbetet*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet?filterTheme=S%C3%A4rskilda%20behov,Studie-%20och%20yrkesv%C3%A4gledning>
- Skolverket (2020). *Så funkar apl*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2020/sa-funkrar-apl>
- Skolverket (u.å.). *Ta emot en yrkeselev med intellektuell funktionsnedsättning*. Hämtad 2021-04-11 från <https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../arbetsgivare/for-dig-som-ar-arbetsgivare/ta-emot-en-yrkeselev-med-intellektuell-funktionsnedsattning>
- Skolverket (u.å.). *Utbildningsguiden*. Hämtad 2021-04-11 från <https://utbildningsguiden.skolverket.se/>
- Sveriges officiella statistik (2021). Dnr 2020:799. *PM Elever i gymnasiesärskolan läsåret 2020/21* hämtad 2021-04-13 från https://siris.skolverket.se/siris/sitevision_doc.getFile?p_id=550329
- SÖ 2008: 26, *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*.
- QAVET.HR (u.å.) Hämtad 2021-05-03 från <https://www.qavet.hr/en/news/plan-promoting-better-access-to-vet/>

Det är viktigt att få pröva på att arbeta redan när man går i skolan. Det är för att få veta vad man tycker är roligt och vad man är bra på. Det är också ett bra sätt för att få möjlighet att lära sig och träna på yrkeskunskaper i en inkluderande och gynnsam arbetsmiljö. I den här redovisningen berättar Skolverket om de erfarenheter som gjorts kring hur skolor kan jobba mer tillsammans med arbetsplatser och myndigheter för att ge stöd och rätt förutsättningar för elever med intellektuell funktionsnedsättning att etablera sig i arbetslivet.

Från 2018 har Skolverket haft i uppdrag av regeringen att utarbeta stöd för att minska svårigheter för etablering för elever med intellektuell funktionsnedsättning. I uppdraget har Skolverket utarbetat kommunikations- och fortbildningsinsatser till skolpersonal, arbetsgivare och elever inom grundsär- och gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Skolverket har arbetat tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och regioner i uppdraget.

